

FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISKA SPRÅK
OCH LITTERATUR

Irena Keber

Artighetsprincipen i svenskan och kroatiskan
En metalingvistisk undersökning av åldersgruppen 18-35 år

Magisterarbete

Handledare:

dr. sc. Jasna Novak Milić

dr. sc. Anita Skelin Horvat

Zagreb, juni 2016

1. Inledning

Artighet är en viktig predisposition för framgångsrik mänsklig kommunikation. Lingvist John Gumperz (Brown & Levinson 1994: xiii) hävdade att artighet studeras för att förbättra vår allmänna förståelse av social ordning och mänskligt samarbete i samhället. Kontrastiv forskning av användning av artighetsmarkörer är viktig eftersom den utvidgar kunskap av kulturella skillnader, vilket är intressant i sig självt, men också mycket nyttigt för att främja interkulturell kommunikation. Man står inför en svår uppgift när man lär sig lämpliga sätt att uttrycka språkfunktioner på ett främmande språk. Talakter skiljer sig tvärkulturellt i sin funktion och frekvens i ett visst sammanhang, och därför är det nödvändigt att vara medveten om likheter och skillnader mellan ett modersmål och ett främmande språk, som skulle kunna bidra till social harmoni mellan samtalspartner från olika kulturer.

I denna studie forskas artighetsprincipen i svenskan och kroatiskan för att studera om de kulturella skillnaderna mellan svenskarna och kroaterna återspeglas i språk. Eventuella skillnader i användning av artighetsprincipen mellan svenskan och kroatiskan måste hållas i minnet i interkulturell kommunikation. Undersökningen byggs på Geoffrey Leechs teori om artighetsprincipen, vilken innefattar sex maximer som används för att minimera antalet oartiga uttryck och maximera antalet artiga uttryck: taktmaximen, generositetsmaximen, godkännandesmaximen, ödmjukhetsmaximen, enighetsmaximen och sympatimaximen. Undersökningen genomfördes via enkäten som forskades användning av ödmjukhetsmaximen och attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen.

2. Artighetsmarkörer

Artighet är förutsättningen för mänskligt samarbete och grunden för mänskligt socialt liv. Den syftar till att uppnå både individuella och gruppmålen. (Blum-Kulka 1992: 255) Artighet är förknippad med rädsla för disharmoni i förhållanden med andra människor. (Held 1992: 144) Enligt Brown och Levinson (1994: 55) är artighet ett sätt att anpassa sig till samtalspartner. Människor följer vissa regler när de kommunicerar med varandra, vilket förhindrar interaktion från att bryta ner. Till exempel, om två personer försöker gå genom samma dörr och vill inte krocka, måste minst en av dem vara artig och låta den andra passera, men om båda skulle vara

för artiga för att gå före den andra, skulle de evigt hindras från att gå genom dörren. Det betyder att det är omöjligt att vara alldeles artig. (Leech 1985: 112)

Holmes (2001: 224) påstår att talarens stil är beroende av mottagaren och hans eller hennes sociodemografiska egenskaper. När man pratar med någon tänker man på flera saker, som: ”Vem är min samtalspartner?”, ”Vilken typ av person tycker partnern att jag är?”, ”Vilka är våra gemensamma intressen?”, ”Hur ser partnern vår sociala relation?”, ”Är vi jämlika eller ojämlika?”, ”Vilka är partnerns motiv?” osv. (Janney & Arndt 1992: 33) Till exempel, om man pratar med någon som är äldre eller av högre rang än en, använder man mer formella uttryck än när man pratar med någon som är jämnårig. Om denna jämnåriga person är en vän, kan man använda ännu mer informella uttryck. Det finns flera omständigheter som påverkar användning av artighetsmarkörer: kön, ålder, utbildningsnivå, samhällsställning (dvs. det sociala avståndet mellan talarna och maktförhållandena mellan dem), förtrolighet mellan talarna, tillfällig roll som person har i förhållanden (t.ex. en person kan vara förälder hemma, barn hos sina föräldrar, chef på jobbet...) osv. (Leech 1985: 126) En annan viktig omständighet som påverkar användning av artighetsmarkörer är talarens karaktär. Två personer med samma sociala bakgrund kan reagera olika på grund av sina olika personligheter. Men framför allt kan ett yttrande inte vara artigt utan kontext som signalerar yttrandes lämplighet. (Mills 2011: 45, 50) Därför är det viktigt att tänka på ens värderingar, ideologier, rollspecifika och situationsspecifika beteende förväntningar, interaktions mål osv. (Rui 2006: 97)

Den gren av lingvistik som forskar användning av artighetsmarkörer kallas för pragmatik.

3. Pragmatik och talakter

Pragmatik är den gren av lingvistik som studerar språkanvändning, dvs. hur språkanvändare kan uttrycka sina åsikter och påverka andra människor. Man måste hålla i minnet att man ibland menar mycket mer eller något helt annat än det man säger. (Dahllöf 1999: 138) Leech (1985: 5–6) konstaterade att pragmatik undersöker olika betydelser i olika språkanvändningssituationer och hjälper till att svara på frågan ”Vad menar man med x?”

Yttranden används inte bara för att uttrycka betydelser, de gör det möjligt att åstadkomma saker, och då talar man om talakter. (Dahllöf 1999: 141) Enligt Austin (Dahllöf 1999: 168–169) har en talakt tre huvudsakliga handlingsdimensioner. Den första är lokut akt. Den innefattar yttrandet och dess innebörd, som kan vara sann eller falsk. Den andra är illokut akt eller illokut styrka. Den är yttrandets pragmatiska betydelse och den handlar om vilken avsikt talaren har med det lokuta innehållet. Den tredje är perlokut akt och den innefattar de verkningar yttrandet får på mottagaren, t.ex. det kan göra mottagaren glad eller sårad osv.

Searles klassifikation av illokuta akter innefattar representativer, direktiver, kommissiver, expressiver och deklARATIONER. (Leech 1985: 105–106) Representativer innehåller verb som *att påstå, att hävda, att underrätta, att föreslå, att klaga* osv., som förpliktar man att vara sanningsenlig. Direktiver används för att skapa verkan på mottagaren genom att uppmana, avkräva, råda, inbjuda osv. Kommissiver förpliktar talaren till framtida åtgärder med ett löfte eller ett erbjudande. Expressiver används för att uttrycka talarens åsikt om den illokuta akten genom att tacka, gratulera, berömma eller fördöma någon osv. DeklARATIONER används under särskilda omständigheter, t.ex. i sakrament eller rättsliga förfaranden.

När illokuta akter inte framgår direkt handlar det om indirekta talakter, som i meningen ”Kan du stänga dörren?”, vilken fungerar som en begäran. Här är indirekthet en artighetsmarkör, eftersom den är mer artig än en direkt befallning (”Stäng dörren!”). En fråga gör det lättare för mottagaren att säga nej. (Dahllöf 1999: 170)

4. Översikt på tidigare studier om artighet

Goffmans och Grices teorier är grunden för studier om artighet. Brown och Levinson samt Leech var några av de tidigaste språkforskarna som studerade artighet och byggde på Goffmans och Grices idéer och principer.

4.1. Erving Goffman och Paul Grice

I sitt arbete "Interaction ritual: essays on face-to-face behavior" (1982) beskrev sociologen Erving Goffman roller människor spelar i vardagslivet. Man försöker alltid framställa en viss bild av sig själv som borde överensstämma med samhällets normer och rollen man har. Självbild som man tillskriver sig kallas för socialt ansikte. Goffman menade att sociala strukturer är bräckliga eftersom de är beroende av ansikte-mot-ansikte relationer. För framgångsrik interaktion måste alla interaktionsparter försöka att rädda varandras sociala ansikten i samtalet. Goffmans uttryck *att rädda ansiktet* har sitt ursprung i uttrycket *att förlora ansiktet* som betyder "att förlora sitt anseende". (Goffman 1982: 5–6)

Pragmatikern Paul Grice studerade samtalssituationer och allmänna principer för kommunikation och samarbete. I sitt arbete "Logic and conversation" (1975) föreslog han så kallade samarbetsprincipen och konversationella maximer. Enligt Grice (Leech 1985: 8) är samarbetsprincipen en norm som styr alla växelverkningar mellan människor. De fyra maximerna är kvantitetsmaximen ("Ange så mycket information som krävs i samtalet, men inte mer"), kvalitetsmaximen ("Säg bara vad du tror är sant utifrån dina egna kunskaper och bevis"), relevansmaximen ("Var relevant") och sättsmaximen ("Uttryck dig kortfattat och undvika förbryllande och tvetydiga uttalanden"). Man antar att alla samtalsdeltagare följer dessa regler om de inte har några särskilda avsikter.

4.2. Penelope Brown och Stephen Levinson

Penelope Brown och Stephen Levinson har utvecklat sin teori om artighet i arbetet "Politeness: some universals in language usage" (1994) på grund av Goffmans idé om socialt ansikte. Deras teori är baserad på människans önskan att bli omtyckt och inte påtvingas. Den kallas för artighetsteori och är en modell för hur man bevarar sitt sociala ansikte och tar hänsyn till andras. Enligt dem finns det två typer av socialt ansikte, som speglar två olika önskemål i varje interaktion: negativt ansikte (önskan att uttrycka sina tankar utan motstånd) och positivt ansikte (önskan att bli uppskattad och omtyckt). För att upprätthålla kommunikation är det viktigt att skydda både samtalspartners och sitt eget sociala ansikte eftersom de är sårbara och måste övervakas kontinuerligt under samtalet. Talakter som hotar medvetet den andras ansikte kallas för hot mot ens sociala behov (eng. *face threatening acts*, FTA). I ett samtal bedömer man hur ansiktshotande är det man tänker säga. Om hotet är

minimalt, uttrycker man sig direkt, men om det är stort, kan man välja att vara tyst. När man uttrycker sig direkt, kallas det för *bald on-record*. Man försöker inte att minimera hotet och talar direkt eftersom det handlar om en situation i vilken människor känner varandra väl, t.ex. när man säger till sin vän: "Glöm inte att ringa mig!" Det kan också handla om en farlig situation när det inte är prioritet att rädda ansiktet, t.ex. "Akta huvudet!" Om man inte kan undvika ett hot, kan man minimera det med *off-record* strategi. Denna strategi kräver ofta att mottagaren tolkar vad talaren säger eftersom den realiserar genom antydningar, metaforer, ironi, retoriska frågor osv. En annan strategi är positiv artighet, som försöker att minimera hotet mot mottagarens positiva ansikte genom att erkänna mottagaren som en gruppmedlem och genom att vara intresserad av mottagarens behov. Talaren kan undvika oenighet med hjälp av humor eller genom att erbjuda eller lova något. Den sista strategien är negativ artighet, som försöker att minimera hotet mot mottagarens negativa ansikte genom att inte framtvunga något till honom/henne. Till exempel, när talaren kräver något från mottagaren, men vill behålla mottagarens rätt att vägra och ge honom/henne möjlighet att fly undan situationen, kan talaren göra det med hjälp av frågor eller genom att vara indirekt, be om ursäkt osv. (Brown & Levinson 1994: 61–70) Leech (1985: 83–84, 133) karakteriserade negativ artighet som ett försök att undvika oenighet, dvs. att minimera oartighet av oartiga illokuta akter, och positiv artighet som ett försök att söka enighet, dvs. att maximera artighet av artiga illokuta akter. Dessa strategier bestäms av kontextuella faktorer, som maktrelationer och socialt avstånd mellan människor, och av hur stort hotet mot mottagarens ansikte är. Ju större det är, desto fler strategier använder man. (Brown & Levinson 1994: 74)

Brown och Levinson (1994: 283) erkänner att vad som utgör ens ansikte skiljer sig i olika kulturer, men de menar att socialt ansikte är ett universellt begrepp.

4.3. Geoffrey Leech

I sitt arbete "Principles of pragmatics" (1985) utvidgade Geoffrey Leech Grices samarbetsprincip med artighetsprincipen, vilken rör förhållandet mellan talaren och mottagaren och innefattar sex maximer som används för att minimera antalet oartiga uttryck och maximera antalet artiga uttryck. Det är viktigt att bevara social jämvikt och vänskapliga förbindelser eftersom människor är beroende av varandra och, som Leech sade, om man inte

är artig mot sin granne, kommunikationskanalen mellan samtalspartner kommer att brytas ner och man kommer inte längre att kunna låna grannens gräsklippare. (Leech 1985: 81–82)

Artighetsmaximer kommer i par. Det första paret är taktmaximen och generositetsmaximen. De gäller mest direktiver och kommissiver. Taktmaximen innefattar strävan att minimera priset till den andra (a) och maximera nyttan för den andra (b), medan generositetsmaximen innefattar strävan att minimera nyttan för sig själv (a) och maximera priset till sig själv (b). Taktmaximen är viktigare än generositetsmaximen eftersom artighet är mer fokuserad på mottagaren än på talaren. De första submaximerna (märkta med a) är viktigare än de andra (märkta med b) eftersom negativ artighet är viktigare än positiv artighet, dvs. det är viktigare att undvika oenighet än att söka enighet mellan samtalsdeltagare. (Leech 1985: 133)

I varje kultur är takt ett viktigt medel för samarbete och är nödvändig för framgångsrik samverkan. Taktstrategier skiljer sig i kulturerna, men taktfunktionen är samma: undvikande av konflikt. (Janney & Arndt 1992: 21, 32) Användning av taktmaximen för direktiver kopplas till negativ artighet eftersom man försöker uttrycka befallningar eller begäranden utan att hota mottagarens negativa ansikte. Till exempel, man kan be om en öl direkt, med imperativ, som i ”Hämta en öl!”, eller med hjälp av olika grader av indirekthet, som i ”Har du en öl?”, ”Kan jag få en öl?”, ”Kan du vara så snäll och ge mig en öl?” eller ”Det är jättevarmt. Jag är så törstig!” Det beror på kontexten: det är lämpligt att använda direkta former i informella situationer och indirekta former i formella situationer. När man använder indirekthet är man i själva verket taktfull och därför artig, eftersom man lämnar mycket utrymme för mottagaren att vägra och inte utföra gärningen. Användning av taktmaximen för kommissiver kopplas till positiv artighet eftersom man försöker att respektera och rädda mottagarens positiva ansikte. Till skillnad från direktiver där användning av imperativ är den mest direkta formen av påfrestningen, används imperativ vid kommissiver som taktmaximen för att minska risken för mottagaren att vägra, vilket är artigt i detta fall, t.ex. i erbjudanden som ”Var så god och ta!” eller ”Ha en smörgås till!” (Leech 1985: 107–109)

Generositetsmaximen gäller mestadels erbjudanden. Vid användning av generositetsmaximen är det viktigt att det verkar som talaren inte uppoffrar sig, så att det skulle vara mindre oartigt för mottagaren att acceptera erbjudandet. Till exempel, ”Du kan låna min cykel, om du vill.” är mer artig än ”Jag kan låna dig min cykel, om du vill.” (Leech 1985: 134)

Det andra paret är godkännandesmaximen och ödmjukhetsmaximen. De gäller mest representativer och expressiver. Godkännandesmaximen innefattar strävan att minimera kritiken mot den andra (a) och maximera berömmet av den andra (b), medan ödmjukhetsmaximen innefattar strävan att minimera berömmet av sig själv (a) och maximera kritiken mot sig själv (b). Som med taktmaximen och generositetsmaximen samt deras submaximer är godkännandesmaximen viktigare än ödmjukhetsmaximen eftersom artighet är mer fokuserad på mottagaren än på talaren, och de första submaximerna (märkta med a) är viktigare än de andra (märkta med b) eftersom negativ artighet är viktigare än positiv artighet. (Leech 1985: 133)

Godkännandesmaximen gäller mest beröm. Det är viktigt att berömma mottagaren när situationen kräver det, eftersom att inte göra det indikerar kritiken. (Leech 1985: 135–136)

Ödmjukhetsmaximen gäller självkritik och kan framkomma i begäranden, erbjudanden, svar på komplimanger osv., t.ex.: ”Snälla, kan du hjälpa mig med studiematerialet? Jag förstår ingenting. Jag är så dum!” eller ”Jag har en liten gåva för dig som tecken på min uppskattning.” Leech (1985: 136) menade att det är artigt att föreställa gåvan som liten. Han gav också ett exempel på ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger:

A: ”Vad fin trädgård du har – gräsmattan är så vacker och stor! Den är så underbart, eller hur?”

B: ”Men nej, inte alls. Vi tar inte hand om den längre. Den ser inte lika vacker ut som vi önskar oss.”¹

Enligt Chiang och Pochtrager (Bergqvist 2009: 10) har svar på komplimanger särskild klassifikation: erkännande (t.ex. ”Tack!”), positiv anmärkning (t.ex. ”Tack så jättemycket, vad kul att höra!”), neutral anmärkning (t.ex. ”Tycker du verkligen det?”), negativ anmärkning (t.ex. ”Nej, det var inte så speciellt.”) och förnekande (t.ex. ”Åh, nej då.”). Negativ anmärkning och förnekande innehåller ödmjukhetsmaximen. Även neutral anmärkning kan antyda ödmjukhetsmaximen eftersom den indikerar osäkerhet på sig själv.

Det tredje paret är enighetsmaximen och sympatimaximen. De gäller mest representativer. Enighetsmaximen innefattar strävan att minimera oenighet mellan sig själv och den andra (a)

---

¹Exemplet översattes från japanska eftersom det verkar som om ödmjukhetsmaximen är mer kraftfull i det japanska samhället än i engelsktalande samhällen.

och maximera enighet mellan sig själv och den andra (b), medan sympati maximen innefattar strävan att minimera motviljan mellan sig själv och den andra (a) och maximera sympati mellan sig själv och den andra (b). Återigen är de första submaximerna (märkta med a) som innebär negativ artighet viktigare än de andra (märkta med b) som innebär positiv artighet. (Leech 1985: 133)

Enighetsmaximen innefattar en tendens att överdriva enighet med andra människor. När man uttrycker oenighet är det oftast bättre att använda partiell oenighet än absolut oenighet, t.ex.:

A: ”Engelskan är ett svårt språk att lära sig.”

B: ”Det stämmer, men grammatiken är ganska enkel.” (Leech 1985: 138)

Sympatimaximen gäller gratulationer och beklaganden, där beklaganden måste uttryckas på ett indirekt sätt. Till exempel, det är bättre att säga ”Jag är ledsen att höra om din katt.” än ”Jag är ledsen att höra att din katt dog.” (Leech 1985: 138–139)

Maximerna är inte absoluta regler, dvs. de kan inte användas alltid och under alla förhållanden. De beror på kontexten. (Leech 1985: 133) De tillämpas i varierande grader, i stället för på ett allt-eller-inget sätt. De kan råka i konflikt med varandra, t.ex. när man svarar på ett beröm, måste man hitta en medelväg mellan att bryta mot ödmjukhetsmaximen och att bryta mot enighetsmaximen. (Leech 1985: 8)

Medan Grices talare förmedlar sina verkliga avsikter, bemödar den artiga talaren sig att gömma dem. (Werkhofer 1992: 161) Om man följer samarbetsprincipen bokstavligen och är alltid ärlig och direkt, kan man hota mottagarens ansikte. Man som använder artighetsprincipen är ofta indirekt och uttrycker sig inte klart. Det betyder att artighetsprincipen bryter samarbetsprincipen. (Leech 1985: 80)

Leech (1985: 150) hävdade att dessa principer är de allmänna funktionella reglerna för mänsklig kommunikation som är mer eller mindre universella, men deras uppfyllelser varierar mellan olika kulturella, sociala och språkliga miljöer. Han forskade talakter och maximer i engelskan, men enligt hans teori skulle de kunna tillämpas i andra språk också.

5. Kulturella skillnader

I västerländska kulturer kan det verka falskt att överdriva med ödmjukhet eftersom samarbetsprincipen förpliktar oss att vara ärliga, och därför hindrar oss från att vara alltför ödmjuka. Man tenderar att uttrycka artighet genom att placera högt värde på den andra, istället för att placera lågt värde på sig själv. (Leech 1985: 133) Till exempel, kulturerna i Medelhavsområdet placerar ett högre värde på generositetsmaximen och ett lägre värde på ödmjukhetsmaximen. I österländska kulturer, där buddhismen spelar en dominerande roll och lär människor att vara ödmjuka, är ödmjukhetsmaximen mycket viktigare. (Leech 1985: 150) Till exempel, för japaner är det viktigare att upprätthålla medlems rätta plats i samhället som gör det möjligt för honom/henne att passa in med andra än att bevara medlems individualism. (Blum-Kulka 1992: 271)

Leech (1985: 138) gav några exempel från japanska:

”Det finns inget att äta, men snälla...” (när man erbjuder gäster mat)

”Den här gåvan kommer inte att vara till nytta för dig, men...” (när man ger en present)

Kummer (1992: 327) ger ett exempel från thailändska:

A: ”Vilken härlig bebis din dotter är!”

B: ”Åh nej, hon är bara ett vanligt pyre!”

I sina studier beskriver Åke Daun svenskarnas tänkesätt och beteende. Han benämns ”guru av den svenska personligheten” – ett drag som han förnekade, som en typisk svensk skulle. (Cooperman 2004: vii) Daun (1993: 24–25) jämför svenskar med japaner eftersom båda kulturerna betonar samstämmighet och konsensus, och eftersträvar harmoniska kontakter. Betoningen av samarbete och kollektiv samvaro kopplas till ödmjukhet och konfliktundvikande eftersom individen anpassar sig, ger upp något av sin individualitet och underordnar sig för att undvika konflikter. Det är en allmän princip i Sverige, Norge och Danmark, och författaren Axel Sandemose (Daun 1993: 23) har benämnt den Jantelagen, enligt vilken man inte skulle tro att man ”är någon”, dvs. att man är bättre än andra, utan man gärna skulle vara sämre än andra. Därför förbinds blygheten och ödmjukheten i Sverige med positiva karaktärsegenskaper: en tillbakadragen person ses som en god lyssnare, i motsats till

personer som talar högt och synes dominanta och skrytsamma. Daun (1993: 23) spekulerar om hur denna ödmjukhet återspeglas i språket, dvs. i det så frekventa svenska tackandet. Han menar att man säger ”tack” oftare och i fler situationer än i många andra kulturer, t.ex. ”tack, tack”, ”tackar, tackar”, ”tack så mycket”, ”tack så hjärtligt”, ”hjärtligt tack”, ”tusen tack”, ”tackar allra mjukast”, ”tack ska du ha”, ”tack snälla du”, ”varmt tack”... Daun (1993: 24) anser att tacket innebär ett rituellt underordnande.

Det verkar som om ödmjukhet spelar en större roll i Sverige än i andra västländer. Man kan anta att den återspeglas i andra aspekter av språket utom i tackandet, t.ex. i ödmjukhetsmaximen. Det är också möjligt att taktmaximen är viktigare i svenskan än i andra västerländska språk eftersom den svenska kulturen är särskilt konfliktundvikande.

Kroatiskan är ett sydslaviskt språk. Kroatien ligger mellan Centrala och Sydöstra Europa, på Medelhavskusten, och kroaterna delar centraleuropeisk och medelhavs mentalitet. (Goldstein 1999: 7) Det kan betyda att kroaterna placerar ett lägre värde på ödmjukhetsmaximen, som andra kulturer från Medelhavsområdet. De sägs vara bråkiga och högljudda, vilket ofta nämns på bloggar² och i litteraturen³. Novak Milić (2014: 357) nämner att kroaterna ibland uppfattas som direkta. Det kan betyda att kroaterna inte är lika taktfulla som svenskarna. Det är viktigt att betona att dessa är bara stereotyper, mycket förenklade koncept eller övertygelser, men de kan hjälpa att förklara några skillnader mellan olika kulturer.

6. Undersökningens syfte och struktur

6.1. Syfte

Medan medlemmar av samma kultur har en förståelse av vad är artigt för dem, kan tillämpningen av samma medel i tvärkulturell kommunikation leda till pragmatiskt misslyckandet eftersom artighet är beroende av kulturens normer och värderingar. Syftet med denna studie är att göra kontrastiv analys av taktmaximen och ödmjukhetsmaximen i svenskan och kroatiskan i avsikt att studera om de kulturella skillnaderna mellan svenskarna

---

²T.ex. på <http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Croatia.html> och <https://europeisnotdead.com/video/images-of-europe/european-stereotypes/>.

³T.ex. i Woodward (1991), Djilas (1991: 221) och Todorova (2009: 52).

och kroaterna återspeglas i språk, som är viktigt för att undvika förödmjukelser och konflikter i samtal och främja interkulturell kommunikation.

Det forskas bara dessa två artighetsprincipens maximer eftersom takt och ödmjukhet är mycket specifika för svensk mentalitet, medan kroaterna sägs vara mer direkta, stridslystna och bråkigare, och därför förväntas att resultaten kommer att visa att taktmaximen och ödmjukhetsmaximen har en större roll i svenskan än i kroatiskan. Det är också möjligt att taktmaximen är viktigare i svenskan än i kroatiskan eftersom svenskarna inte längre använder pronomen för att uttrycka sociala skillnader, medan kroaterna gör det. Leech (1985: 84, 126) nämnde en liknande situation i engelskan. Taktmaximen är den viktigaste maximen i engelskan eftersom sociala skillnader inte kan uttryckas på andra sätt (t.ex. med pronomen), och därför är nivån på takt ett tecken på respekt. Engelskan är full av indirekta direktiver, som ger intryck av att britten är överdrivet artiga när de ber om hjälp.

6.2. Material

Undersökningen genomfördes på nätet bland 129 kroater och 122 svenskar mellan juli och november 2014. Enkäten var avsedd för personer mellan 18 och 35 års ålder som har svenska/kroatiska som modersmål och den delades ut mestadels på webbsidor avsedda för studenter. Den var först skriven på kroatiska och sedan översatt till svenska.

Eftersom maximer används i dialogen måste man analysera dialogen för att få information om dem. Enkäten användes för att simulera både dialoger där man deltog och de man bevittnade. Först forskades användning av ödmjukhetsmaximen och sedan attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen. Det forskades inte användning av taktmaximen eftersom den används mycket ofta och i olika grader, som gör det alltför svårt att analysera vem är mer taktfull. Forskningar som den Eva Ogiermann⁴ gjorde om ursäkter blev mönster för öppna frågor vilka användes för att framkalla särskilda talakter. Enkät är också ett bra sätt att få fram uppgifter från ett större antal människor för att kunna jämföra olika kulturer.

---

⁴ Ogiermann, Eva (2009). On apologising in negative and positive politeness cultures. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing.

6.2.1. Användning av ödmjukhetsmaximen

Användning av ödmjukhetsmaximen forskades genom öppna frågor för att få spontana svar. Det beskrevs en rad olika situationer: en formell och en informell situation där varje krävde en ursäkt samt en formell och en informell situation där varje krävde ett svar på komplimang, t.ex.: ”En nära vän har bett dig att ringa honom om tio minuter. Du glömde detta då du var mycket upptagen. Vad skulle du säga när ni äntligen hörs?” Deltagarna ombeds föreställa sig hur de skulle reagera, dvs. vad de skulle säga i varje situation. De instruerades att svara spontant, använda dagligt tal i de situationer som krävde det, och ange om det fanns situationer där man inte skulle säga något alls eller där man skulle använda en gest. Det forskades om ödmjukhetsmaximen uppträdde i deltagarnas svar. Exempel på svar på komplimanger var anpassade till den redan nämnda klassifikationen (Bergqvist 2009: 10), där neutral anmärkning, negativ anmärkning och förnekande innehåller ödmjukhetsmaximen.

6.2.2. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen

Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen forskades också genom en rad olika situationer och deltagarna ombeds föreställa sig observera dem. Med varje situation fanns det ett flertal uttryck som skulle kunna användas av den nämnda personen. Deltagarna instruerades värdera lämpligheten av varje uttryck med hjälp av skalan från 1 (helt olämpligt uttryck) till 5 (helt lämpligt uttryck). De borde märka de uttryck som lät mer naturliga eller används oftare än andra med en större siffra. Om det fanns uttryck som verkade helt olämpliga, t.ex. om de var för formella eller inte tillräckligt formella, borde deltagarna märka dem med en mindre siffra.

Semin och Fiedler (1996: 13) påstår att vid attitydmätning måste forskare mäta attityder om specificerade beteenden för att få noggranna resultat. Eftersom det finns flera omständigheter som påverkar användning av artighetsmarkörer (t.ex. kön, ålder, utbildningsnivå, samhällsställning, förtrolighet mellan talarna, tillfällig roll som person har i förhållanden, talarens karaktär, kontexten, interaktions mål osv.), måste forskare inbegripa så många som möjligt i beskrivningar av frågorna. Därför beskrevs situationer med specificerade information om vad som hände, hur nära deltagaren och den nämnda personen var och hur gammal den nämnda personen var.

6.2.2.1. Ödmjukhetsmaximen

Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen forskades genom en formell och en informell situation där varje krävde en ursäkt samt en formell och en informell situation där varje krävde ett svar på komplimang. I varje exempel fanns det några uttryck med ödmjukhetsmaximen och några uttryck utan den, t.ex.:

”Johan är arton år gammal. Han sitter på ett kafé och fikar. På väg till toaletten råkar han stöta till servitrisen som är en gammal dam så att hon spiller ut ett glas vatten. Johan:

- a) Oj, förlåt mig!
- b) Oj, förlåt mig! Det var inte meningen.
- c) Oj, förlåt mig! Jag är så klumpig!
- d) Oj, förlåt mig! Jag krossar alltid något!”

Det forskades om deltagarna tyckte att uttryck med ödmjukhetsmaximen var lika, mer eller mindre lämpliga som uttryck utan den. Igen anpassades exempel på svar på komplimanger till den redan nämnda klassifikationen (Bergqvist 2009: 10).

6.2.2.2. Taktmaximen

Attityder till användning av taktmaximen forskades genom en formell och en informell situation där varje krävde en begäran samt en formell och en informell situation där varje krävde ett erbjudande. Uttryck var rangordnade efter graden av indirekthet. Till exempel, i situationen ”Erik är hos sin bästa vän. De är båda i trettioårsåldern. Erik är törstig och vill ha en öl.” kan han be om en öl direkt, med imperativ, som i ”Hämta en öl!”, eller med hjälp av olika grader av indirekthet, som i ”Har du en öl?”, ”Kan jag få en öl?”, ”Snälla, kan jag få en öl?”, ”Kan du vara så snäll och ge mig en öl?” eller ”Det är jättevarmt. Jag är så törstig!” Sista uttrycket verkar vara artigast eftersom det är mest indirekt, som påstår Brown och Levinson med deras *off-record* strategi samt Leech som sade att när man använder indirekthet lämnar

man mycket utrymme för mottagaren att vägra och inte utföra gärningen, vilket anses vara artigt. (Leech 1985: 108) Det forskades vilka grader av indirekthet verkade vara lämpligast.

6.3. Deltagarna

Deltagarna måste ge de generella informationerna: kön, ålder (18–23 / 24–29 / 30–35) och utbildningsnivå (grundskola / gymnasium / högskola eller universitet). De också måste ange om det fanns någon i deras närmaste familj vars modersmål inte var svenska. Om man har en etnisk minoritets gruppmedlem i sin familj kan denna person påverka ens språkbruk och det måste tas i beaktande eftersom ens påverkad språkvariation kanske inte återspeglar den typiska folkmunnen. Undersökningens avsikt var inte att observera hur skillnader i kön, ålder, utbildningsnivå och etnisk tillhörighet påverkar användning av artighetsmarkörer, men dessa informationer används för enklare tolkning av insamlade uppgifter om undersökningen visar avsevärda skillnader mellan vissa grupper (se kapitel 9).

Enkäten var avsedd för personer i liknande ålder (de unga⁵) för att alla deltagare kunde förstå om de personer som nämndes i enkäten var i samma ålder som dem eller äldre än dem.

6.4. Möjliga problem

Det måste påpekas att enkät inte är det bästa sättet att observera interaktions regler och naturligt samtal eftersom många mönster av riktigt språkbruk utelämnas. (Ogiermann 2009: 69–70) När det gäller forskning av användning av ödmjukhetsmaximen ställdes det öppna frågor för att få spontana svar, men problemet med öppna frågor är objektivitet. Deltagare kan inte riktigt veta hur de skulle reagera i givna situationer tills de inträffar. Ens vardagliga beteende är oftast spontant och omedvetet eftersom det består oftare av vanor än av moget övervägande. (Semin & Fiedler 1996: 20) Det betyder att svar på hypotetiska situationer inte nödvändigtvis återspeglar vad deltagarna skulle säga om de befann sig i dessa situationer,

---

⁵Forskarna över hela världen är inte eniga om ungdomsgränsen. Enighet har nåtts om den nedre åldersgränsen vilken har satts till 15 år, medan den övre åldersgränsen sätts allt mer sällan till 25 år och oftast till 30 år, med en tendens att den övre åldersgränsen flyttas uppåt 35 års ålder.

(http://www.mspm.hr/novosti/vijesti/nacionalni_program_za_mlade_za_razdoblje_od_2014_do_2017_godine)

utan snarare vad de tror att de skulle säga. (Aston 1995: 62) Det är också inte troligt att deltagaren skulle reagera på exakt samma sätt varje gång han eller hon deltar i den nämnda situationen eftersom det beror på många faktorer (t.ex. ens humör). (Ogiermann 2009: 69) Man måste också tänka på att varje situation har specifik påverkan på resultat eftersom grader av hot mot ens sociala behov varierar mellan situationer, även om det gäller samma typ av talakt, och därför kan talare reagera annorlunda i samtal med samma mottagare beroende av situationen. En annan viktig aspekt är social önskvärdhet och självpresentation. Om man vill presentera sig som en artig person eftersom det är socialt önskvärt, kan det påverka ens svar. (Semin & Fiedler 1996: 13) Men med tanke på att undersökningen var anonym och genomfördes på nätet, kan man emellertid förvänta att resultaten kommer att vara franka.

7. Användning av ödmjukhetsmaximen – kontrastiv analys av insamlade uppgifter

Resultaten visas i tabeller enligt typer av svar deltagarna gav. I fält markerade med en asterisk finns det bara några exempel på deltagarnas svar, medan i fält utan asterisken finns det hela listor över svar. Svaren överförs utan rättelser av stavning och grammatiska fel.

7.1. Ödmjukhetsmaximen i ursäkter

7.1.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Du stoppar en person på gatan som du misstagit för en vän, men det är faktiskt en något äldre person. Vad skulle du säga i denna situation?	Na ulici zaustavlja te prolaznika misleći da je prijatelj. U tom trenu uočavate da je riječ o nešto starijoj osobi. Što biste joj rekli u toj situaciji?
Exempel på svenskarnas svar med ursäkt och/eller förklaring*	Exempel på kroaternas svar med ursäkt och/eller förklaring*
<p>”Ah, förlåt”</p> <p>”Oj, jag trodde att du var någon annan.”</p> <p>”Oj Gud ursäkta, jag trodde du va en vän till mig, ni är jätte lika!”</p>	<p>„Ispričavam se.“</p> <p>„Ispričavam se zamijenila sam vas s nekim“</p> <p>„Joj, oprostite mislila sam da ste moj poznanik.. nemojte se ljutiti (smjesak)“</p>

Exempel på svenskarnas svar där skuld erkänns*	Exempel på kroaternas svar där skuld erkänns*
”Oj, förlåt, jag tog visst fel på person.” ”Ursäkta, jag såg i syne - trodde att du var någon annan.”	„oprostite moja greška!!!“ „Jao, oprostite, zabunila sam se!“
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen
”Oj, förlåt! Jag trodde att det var någon helt annan! Haha, så går det om man är förvirrad!”	

Tabell 1. Användning av ödmjukhetsmaximen i ursäkter – formell situation

De flesta av deltagarna använde ursäkt och/eller förklaring. 19.7 % svenska deltagarna och 5.4 % kroatiska deltagarna erkände skuld med uttryck som *jag såg i syne, jag såg fel, jag måste sett fel, jag tog miste, jag tog fel* osv. respektive *zabunio sam se, moja greška, pogriješila sam* osv. Det är tveksamt om dessa fraser är exempel på ödmjukhetsmaximen eftersom deltagarna erkände skuld, men kritiserade inte sig själva. Det finns bara ett exempel på verklig ödmjukhetsmaximen, och det är på svenska. Att kalla sig ”förvirrad” är en ödmjukhetsmarkör.

7.1.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
En nära vän har bett dig att ringa honom om tio minuter. Du glömde detta då du var mycket upptagen. Vad skulle du säga när ni äntligen hörs?	Bliski prijatelj Vas je zamolio da ga nazovete za 10 minuta. Imali ste puno posla i zaboravili ste. Što biste mu rekli kad se konačno čujete?
Exempel på svenskarnas svar med ursäkt och/eller förklaring*	Exempel på kroaternas svar med ursäkt och/eller förklaring*
”Hej, jag är mycket ledsen, ursäkta, sker inte på nytt!” ”Oj, jag glömde visst ringa.” ”Sorry! Glömde ringa då jag va mycket upptagen!”	„Sorry što kasnim.“ „Bok, zaboravila sam te nazvat, Radila sam nešto. Što si me trebao?“ „Hej bok, sori, zaboravio sam se javiti, imao sam posla.“

Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen
”Hej! Ledsen att jag inte ringde upp, glömde bort det, gulfiskminne.”	

Tabell 2. Användning av ödmjukhetsmaximen i ursäkter – informell situation

Som i den formella situationen använde de flesta av deltagarna ursäkt och/eller förklaring. Det finns inga exempel på svar där skuld erkänns, och bara ett exempel på ödmjukhetsmaximen, vilket är också på svenska. Denna deltagare sade att han hade ett ”gulfiskminne”, som uppfattas som ödmjukhetsmarkör.

7.2. Ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger

7.2.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Du har hållit en presentation inför dina arbetskamrater som du är nöjd med. Efter presentationen kommer chefen och berömmar dig: ”Mycket bra gjort!” Hur skulle du reagera?	Održali ste prezentaciju pred kolegama s posla i zadovoljni ste postignutim. Nakon prezentacije Vaš Vas poslodavac pohvali: „Zaista ste to dobro odradili!“ Kako biste reagirali?
Exempel på svenskarnas svar med erkännande, ofta med positiv anmärkning*	Exempel på kroaternas svar med erkännande, ofta med positiv anmärkning*
”Oj, tack så jättemycket!” ”Kul att höra att det uppskattades!”	„Hvala lijepa“ „puno hvala. Drago mi je da ste zadovoljni“
Exempel på svenskarnas svar där komplimangen återgäldas	Exempel på kroaternas svar där komplimangen återgäldas
”Tack, du har ofta bra presentationer du också.”	„Hvala Vam! Puno mi to znači kada dolazi od vas.“ „hvala lijepo, ucim od najboljih ;)“
Exempel på svenskarnas svar med erkännande och positiv anmärkning om sig själv*	Exempel på kroaternas svar med erkännande och positiv anmärkning om sig själv eller skryt

<p>”Tack! Det kändes bra.”</p> <p>”Åh, tack. Ja det gick ju ganska bra.”</p> <p>”Tack så mycket! Jag tyckte själv det gick bra, och det var riktigt roligt! Och alla verkade tycka om det också.”</p>	<p>„rekao bih: "znam" i nabacio široki osmjeh :D“</p> <p>„Znam da jesam, zadovoljan sam svojom prezentacijom.“</p> <p>„Joj, DeJane, kao da si od mene mogao manje očekivati. ;)“</p>
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning
”Tycker du det? Tack så mycket!”	
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning
<p>”jag skulle nog bli smått förvånad men glad och svarat i skämtsam ton: jaja någon gång måste man ju lyckas”</p> <p>”Det var snällt sagt. Hoppas det inte syntes att jag var nervös.”</p> <p>”Tack! (eftersom jag är självkritiskt skulle jag garanterat flika in med något negativt)”</p> <p>”Tack, det var snällt sagt! Det kändes ganska bra, men XXX måste jag bli bättre på.”</p>	

Tabell 3. Användning av ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger – formell situation

De flesta av deltagarna använde erkännande, ofta med positiv anmärkning. En svensk och två kroater svarade med ett tack och genom att återgälda komplimangen. 13.1 % svenska deltagarna använde erkännande med positiv anmärkning om sig själv. Det finns bara tre lika exempel mellan kroatiska svar (2.3 %), men de låter som skryt.

4.9 % svenska deltagarna använde ödmjukhetsmaximen. En person svarade med neutral anmärkning och indikerade osäkerhet på sig själv. Fyra personer använde negativ anmärkning. Positiv anmärkning om sig själv i sista exemplet (”Tack, det var snällt sagt! Det kändes ganska bra, men XXX måste jag bli bättre på.”) utesluter inte ödmjukhetsmaximen eftersom deltagaren var självkritisk och sade att ”XXX” kunde vara bättre. Det finns inga exempel på ödmjukhetsmaximen mellan kroatiska svar.

Ett fåtal personer, både svenskar och kroater, sade att de skulle skämmas eller känna sig generade och ödmjuka, och en person bestämde även att förbigå komplimangen och sade att

han skulle ”fortsätta prata alldagligt” därför att han ”har svårt för att ta emot komplimanger”, men eftersom de bara beskrev hur de skulle känna sig och uttryckte det inte verbalt, kan det inte anses som användning av ödmjukhetsmaximen.

7.2.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Du har bakat en pizza till middag och din vän berömmar den: ”Pizzan var fantastisk! Du måste fixa den igen en gång!” Hur skulle du svara?	Prijatelj je pohvalio pizzu koju ste ispekli za večeru: „Pizza je bila super! Morat ćemo ponoviti!” Kako biste mu odgovorili?
Exempel på svenskarnas svar med erkännande, ofta med positiv anmärkning*	Exempel på kroaternas svar med erkännande, ofta med positiv anmärkning*
”Tack, det finns mera. Varsågod.” ”Absolut, det fixar jag!”	„Oooo, hvala, hvala.“ „Drago mi je da ti se svidjela, obavezno ponavljam uskoro.“
Exempel på svenskarnas svar med erkännande och positiv anmärkning om sig själv	Exempel på kroaternas svar med erkännande och positiv anmärkning om sig själv eller skryt
”mmm, den var helt ok.” ”Tack! Kul att du gillade den. Jag är rätt nöjd själv.” ”Hehe, tack. Jo, den blev nog rätt okej, faktiskt.” ”Jo, den var jättegod.” ”Tack, jo den blev riktigt bra”	„Hvala! Stvarno mi je fino ispala!“ „Naravno da je bila kad sam je ja spremala!“ „Hvala, kaj sumnjas u mene? :)“ „Pa rekla sam Ti da odlično kuham :)“ „Majstor je majstor :)“ „Znam.“ ”That's how I roll my dough.”
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning
”Tycker du det? Det var kul.” ”Men tack, tycker du verkligen det? Det kan jag gärna göra” ”Skulle säga : tycker du? Lätt att jag gör den igen”	

”Tycker du? Tack så mycket, det ska jag göra! :)”	
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning
<p>”Tack, det var väl inte så märkvärdigt.”</p> <p>”Antagligen berätta om lagningsprocessen och kritisera någon som jag inte ansåg att lyckades.”</p> <p>”Tack. Det är inte speciellt svårt.”</p> <p>”Äsch då, bara en pizza. Tillbehören som gör det, sen är det bra om man förgräddar bottnen.”</p> <p>”Ska försöka så gott jag kan, en svepte bara ihop den med sånt jag hade hemma.”</p> <p>”Tack, jo den blev lyckad som tur va”</p> <p>”ja, någon gång kanske men garanterar inte att den kommer att smaka så som denna gjorde.”</p> <p>”Tack! Ja men självklart, den blev ju asbra! Ska försöka komma ihåg hur jag gjorde bara...”</p> <p>”Det beror på hur nöjd jag själv blev med pizzan. (...) Nja, så himla bra var det väl inte. Nästa gång gör jag den ännu bättre!”</p> <p>”Tack, det var inte så märkvärdigt. ganska lätt faktiskt! Tycker också det blev gott.”</p>	„Hvala, bilo je i boljih.“
Exempel på svenskarnas svar med ödmjukhetsmaximen – förnekande	Exempel på kroaternas svar med ödmjukhetsmaximen – förnekande
<p>”Du ljuger; jag är jättedålig på att göra pizza. :(”</p> <p>”Så god var den väl inte? Det är inte så svårt att fixa själv”</p>	

Tabell 4. Användning av ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger – informell situation

De flesta av deltagarna använde erkännande, ofta med positiv anmärkning. 4.1 % svenska deltagarna och 5.4 % kroatiska deltagarna använde erkännande med positiv anmärkning om sig själv, men många kroatiska svar låter som skryt.

13.9 % svenska deltagarna använde ödmjukhetsmaximen. Det finns bara ett exempel på den mellan kroatiska svar. Fyra svenskar använde neutral anmärkning. Tio svenskar och bara en kroat använde negativ anmärkning. Vissa minskade sina förmågor, vissa hävdade att det bara var tur, andra sade att det kunde vara bättre osv. Positiv anmärkning om sig själv i sista

exemplet ("Tack, det var inte så märkvärdigt. ganska lätt faktiskt! Tycker också det blev gott.") utesluter inte ödmjukhetsmaximen eftersom deltagaren var självkritisk och sade att pizzen var "inte så märkvärdigt". Mellan svenska svar finns det ett par exempel på förnekande.

Tre svenskar gav icke-verbala svar för att uttrycka sitt obehag: "Vad bra. (och så skulle jag le lite generat)", "Lite generad och säga tack.", och samma person som förbigick komplimangen i den formella situationen därför att han "har svårt för att ta emot komplimanger" gjorde det igen i denna situation, men igen kan dessa svar inte anses som användning av ödmjukhetsmaximen eftersom de är bara beskrivningar av känslor.

7.3. Användning av ödmjukhetsmaximen – sammanfattning av resultaten

När det gäller ursäkter finns det bara två exempel på ödmjukhetsmaximen i båda situationerna, och de är på svenska: "Oj, förlåt! Jag trodde att det var någon helt annan! Haha, så går det om man är förvirrad!" och "Hej! Ledsen att jag inte ringde upp, glömde bort det, guldfiskminne." Det verkar som om ödmjukhetsmaximen vanligtvis inte framkommer i dessa situationer bland båda språken, eller den framkommer alltför sällan för att märkas i enkäten.

När det gäller svar på komplimanger använde svenskarna ödmjukhetsmaximen oftare än kroaterna i båda situationerna: det finns 23 exempel på den mellan svenska svar och bara ett exempel mellan kroatiska svar. Det betyder att ödmjukhetsmaximen kan framkomma mellan svar på komplimanger bland båda språken, men i dessa situationer hände det sällan. Det är också viktigt att uppmärksamma att medan svenska deltagarna använde positiv anmärkning om sig själv, använde kroatiska deltagarna skryt, som fanns inte mellan svenska svar.

8. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen – kontrastiv analys av insamlade uppgifter

Resultaten visas i tabeller där för varje uttryck framläggs procent av deltagare som tyckte att uttrycket var (helt) olämpligt eller (helt) lämpligt.

8.1. Ödmjukhetsmaximen i ursäkter

8.1.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Johan är arton år gammal. Han sitter på ett kafé och fikar. På väg till toaletten råkar han stöta till servitrisen som är en gammal dam så att hon spiller ut ett glas vatten. Johan:	Davor je osamnaestogodišnji mladić. Sjedi u kafiću i pije kavu. Kad krene prema wc-u, slučajno okrzne konobaricu koja prolje čašu vode. Riječ je o starijoj gospođi. Davor:
Uttryck utan ödmjukhetsmaximen	Uttryck utan ödmjukhetsmaximen
1a) ”Oj, förlåt mig!” (helt) olämpligt: 3.2 % (helt) lämpligt: 82 %	2a) „Ajme, oprostite!” (helt) olämpligt: 4.6 % (helt) lämpligt: 90.7 %
1b) ”Oj, förlåt mig! Det var inte meningen.” (helt) olämpligt: 2.5 % (helt) lämpligt: 93.4 %	2b) „Ajme, oprostite! Nije bilo namjerno.” (helt) olämpligt: 3.2 % (helt) lämpligt: 92.3 %
Uttryck med ödmjukhetsmaximen	Uttryck med ödmjukhetsmaximen
1c) ”Oj, förlåt mig! Jag är så klumpig!” (helt) olämpligt: 18.8 % (helt) lämpligt: 61.5 %	2c) „Ajme, oprostite! Baš sam nespretn!” (helt) olämpligt: 10 % (helt) lämpligt: 76.8 %
1d) ”Oj, förlåt mig! Jag krossar alltid något!” (helt) olämpligt: 60.7 % (helt) lämpligt: 17.2 %	2d) „Ajme, oprostite! Uvijek nešto razbijem!” (helt) olämpligt: 36.4 % (helt) lämpligt: 39.5 %

Tabell 5. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen i ursäkter – formell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att uttryck 1a)–2c) ansågs som lämpliga. Svenska deltagarna tyckte att 1d) var ett olämpligt uttryck, medan kroatiska åsikter om 2d) gick isär.

8.1.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Elin är tjugoåttå år gammal och har varit hos en nära väninna. På vägen hem inser Elin att hon har glömt sina nycklar. Hon kommer tillbaka för att hämta dem. Elin:	Maja ima dvadeset i osam godina. Bila je u posjetu kod bliske prijateljice. Na odlasku shvati da je zaboravila ključeve, pa se vrati po njih. Maja:
Uttryck utan ödmjukhetsmaximen	Uttryck utan ödmjukhetsmaximen
3a) ”Sorry, jag glömde nycklarna.” (helt) olämpligt: 4.1 % (helt) lämpligt: 88.5 %	4a) „Sorry, zaboravila sam ključeve.” (helt) olämpligt: 3.9 % (helt) lämpligt: 90.7 %
3b) ”Sorry, jag hade så bråttom så att jag glömde nycklarna.” (helt) olämpligt: 5.8 % (helt) lämpligt: 84.4 %	4b) „Sorry, zaboravila sam ključeve. Žurila sam se!” (helt) olämpligt: 6.2 % (helt) lämpligt: 80.6 %
Uttryck med ödmjukhetsmaximen	Uttryck med ödmjukhetsmaximen
3c) ”Sorry, jag glömde nycklarna. Jag är så korkad!” (helt) olämpligt: 36 % (helt) lämpligt: 33.7 %	4c) „Sorry, zaboravila sam ključeve. Baš sam smotana!” (helt) olämpligt: 4.7 % (helt) lämpligt: 82.2 %
3d) ”Sorry, jag glömde nycklarna. Jag är så dum!” (helt) olämpligt: 68.8 % (helt) lämpligt: 20.5 %	4d) „Sorry, zaboravila sam ključeve. Kako sam glupa!” (helt) olämpligt: 40.3 % (helt) lämpligt: 39.5 %

Tabell 6. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen i ursäkter – informell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att uttryck utan ödmjukhetsmaximen, dvs. 3a)–4b), ansågs som lämpliga uttryck. Svenska deltagarna gav mycket delade svar om 3c), medan 4c) ansågs som lämpligt i kroatiskan. Svenskarna tyckte att 3d) var olämpligt, medan kroatiska åsikter om 4d) gick isär.

8.2. Ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger

8.2.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
David är en trettio år gammal gitarrist och spelar i ett band som har en spelning. Efter spelningen kommer en äldre man fram och berömmar bandet: ”Ni spelade fantastiskt! Bra jobbat!” David:	Miro je tridesetogodišnji gitarist u bendu koji nastupa večeras. Nakon koncerta prilazi mu stariji gospodin i pohvali ga: „Izvršno ste svirali! Svaka čast!” Miro:
Erkännande	Erkännande
5a) ”Tack!” (helt) olämpligt: 4.9 % (helt) lämpligt: 69.7 %	6a) „Hvala!” (helt) olämpligt: 5.5 % (helt) lämpligt: 82.9 %
Erkännande med positiv anmärkning	Erkännande med positiv anmärkning
5b) ”Tack så jättemycket, vad roligt att du tycker om oss!” (helt) olämpligt: 2.4 % (helt) lämpligt: 93.4 %	6b) „Hvala puno, baš super što Vam se svida!” (helt) olämpligt: 2.3 % (helt) lämpligt: 91.4 %
Erkännande med skryt	Erkännande med skryt
5c) ”Det vet jag, tack.” (helt) olämpligt: 86.8 % (helt) lämpligt: 3.2 %	6c) „Znam, hvala.” (helt) olämpligt: 68.2 % (helt) lämpligt: 9.3 %
Ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning	Ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning
5d) ”Tycker du det? Tack!” (helt) olämpligt: 8.2 % (helt) lämpligt: 68.8 %	6d) „Mislite? Hvala!” (helt) olämpligt: 16.3 % (helt) lämpligt: 55.8 %
Ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning	Ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning
5e) ”Tack, men vi har mycket att jobba på också.” (helt) olämpligt: 27.9 % (helt) lämpligt: 36.1 %	6e) „Hvala, no moramo još puno vježbati.” (helt) olämpligt: 12.4 % (helt) lämpligt: 59.7 %

5f) ”Tja, det var väl inte så speciellt.” (helt) olämpligt: 72.9 % (helt) lämpligt: 4.1 %	6f) „Ma nije bilo ništa posebno.“ (helt) olämpligt: 48.9 % (helt) lämpligt: 20.9 %
Ödmjukhetsmaximen – förnekande	Ödmjukhetsmaximen – förnekande
5g) ”Eh, nej då.” (helt) olämpligt: 88.5 % (helt) lämpligt: 4.9 %	6g) „Ma ne...” (helt) olämpligt: 73.6 % (helt) lämpligt: 10.1 %

Tabell 7. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger – formell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att uttryck 5a)–6b) ansågs som lämpliga uttryck. Skryt ansågs som olämpligt på båda språken, med högre procent av svenska deltagarna. Neutral anmärkning ansågs som lämplig på båda språken. Svenska deltagarna gav mycket delade svar om 5e), medan 6e) ansågs som ett lämpligt uttryck mellan kroatiska deltagarna. De flesta av svenska deltagarna tyckte att 5f) var ett olämpligt uttryck, och nära hälften av kroatiska deltagarna tyckte samma sak om 6f). Förnekande ansågs som lämpligt på båda språken.

8.2.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Maria, trettiofem år gammal, har lagat en läcker middag till sina vänner. Efter middagen ger en väninna henne beröm: ”Middagen var utsökt! Du är en utmärkt kock!” Maria:	Marija ima trideset i dvije godine. Pripremila je ukusnu večeru za svoje najbliže prijatelje. Nakon objeda prijateljica je pohvali: „Večera je bila odlična! Stvarno dobro kuhaš!” Marija:
Erkännande	Erkännande
7a) ”Tack!” (helt) olämpligt: 4.1 % (helt) lämpligt: 81.9 %	8a) „Hvala!” (helt) olämpligt: 2.3 % (helt) lämpligt: 88.4 %
Erkännande med positiv anmärkning	Erkännande med positiv anmärkning

7b) ”Tack så jättemycket, vad kul att höra!” (helt) olämpligt: 2.4 % (helt) lämpligt: 91.8 %	8b) „Hvala ti puno, baš mi je drago čuti!“ (helt) olämpligt: 5.4 % (helt) lämpligt: 91.4 %
Erkännande med skryt	Erkännande med skryt
7c) ”Tack, jag vet.” (helt) olämpligt: 67.9 % (helt) lämpligt: 11.5 %	8c) „Znam, hvala.“ (helt) olämpligt: 36.4 % (helt) lämpligt: 34.9 %
Ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning	Ödmjukhetsmaximen – neutral anmärkning
7d) ”Tycker du verkligen det?” (helt) olämpligt: 24.6 % (helt) lämpligt: 41 %	8d) „Stvarno to misliš?“ (helt) olämpligt: 27.2 % (helt) lämpligt: 38.7 %
Ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning	Ödmjukhetsmaximen – negativ anmärkning
7e) ”Tack, men jag är faktiskt ingen bra kock, jag lärde mig receptet på nätet.” (helt) olämpligt: 34.4 % (helt) lämpligt: 22.9 %	8e) „Hvala, al' nisam ti ja baš neka kuharica, samo sam našla recept na internetu.“ (helt) olämpligt: 18.5 % (helt) lämpligt: 52.6 %
7f) ”Nej, det var inte så speciellt.” (helt) olämpligt: 53.2 % (helt) lämpligt: 22.1 %	8f) „Ma daj, nije bilo ništa posebno.“ (helt) olämpligt: 30.9 % (helt) lämpligt: 43.4 %
Ödmjukhetsmaximen – förnekande	Ödmjukhetsmaximen – förnekande
7g) ”Åh, nej då.” (helt) olämpligt: 59 % (helt) lämpligt: 16.4 %	8g) „Ma ne...” (helt) olämpligt: 55.8 % (helt) lämpligt: 17.8 %

Tabell 8. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger – informell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att 7a)–8b) ansågs som lämpliga uttryck. Kroatiska åsikter om skryt gick isär, medan svenska deltagarna ansåg det som olämpligt. Åsikter om neutral anmärkning gick isär på båda språken. Svenska deltagarna gav delade svar om 7e), medan kroatiska deltagarna ansåg 8e) som lämpligt. Uttryck 7f) ansågs

som olämpligt mellan svenska deltagarna, medan kroatiska deltagarna gav delade svar om 8f). Förnekande ansågs som olämpligt på båda språken.

8.3. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen – sammanfattning av resultaten

När det gäller ursäkter ansåg kroatiska deltagarna ödmjukhetsmaximen i båda situationerna som lämpligare än svenska deltagarna gjorde. När det gäller svar på komplimanger ansåg kroatiska deltagarna både ödmjukhetsmaximen och skryt i båda situationerna som lämpligare än svenska deltagarna gjorde. Det enda undantaget är neutral anmärkning, vilken ansågs som lämpligare i svenskan.

8.4. Taktmaximen i begäranden

8.4.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Peter är tjugofem år gammal och jobbar i en affär. En fyrtio år gammal kund går in i affären utan att stänga dörren efter sig. Peter:	Petar je dvadesetpetogodišnjak koji radi kao prodavač u trgovini. U trgovinu ulazi četrdesetogodišnji kupac i ostavlja vrata otvorena. Petar:
9a) ”Stäng dörren!” (helt) olämpligt: 93.4 % (helt) lämpligt: 3.3 %	10a) „Zatvorite vrata!” (helt) olämpligt: 93.8 % (helt) lämpligt: 3 %
9b) ”Kan du stänga dörren?” (helt) olämpligt: 55.7 % (helt) lämpligt: 27.1 %	10b) „Možete li zatvoriti vrata?” (helt) olämpligt: 27.1 % (helt) lämpligt: 44.2 %
9c) ”Ursäkta, kan du stänga dörren?” (helt) olämpligt: 8.1 % (helt) lämpligt: 68 %	10c) „Oprostite, možete li zatvoriti vrata?” (helt) olämpligt: 3.8 % (helt) lämpligt: 85.3 %
9d) ”Skulle du kunna stänga dörren?” (helt) olämpligt: 9 %	10d) „Biste li mogli zatvoriti vrata?” (helt) olämpligt: 8.5 %

(helt) lämpligt: 67.2 %	(helt) lämpligt: 76.6 %
9e) ”Stäng dörren, är du snäll.” (helt) olämpligt: 23 % (helt) lämpligt: 53.2 %	10e) „Budite ljubazni i zatvorite vrata.“ (helt) olämpligt: 22.4 % (helt) lämpligt: 57.3 %
9f) ”Kan du vara snäll och stänga dörren?” (helt) olämpligt: 6.5 % (helt) lämpligt: 77 %	10f) „Biste li bili tako ljubazni i zatvorili vrata?“ (helt) olämpligt: 17 % (helt) lämpligt: 65.9 %
9g) ”Skulle du vilja vara så vänlig att stänga dörren?” (helt) olämpligt: 17.1 % (helt) lämpligt: 70.4 %	10g) „Biste li htjeli biti toliko ljubazni da zatvorite vrata?“ (helt) olämpligt: 31.7 % (helt) lämpligt: 52.8 %

Tabell 9. Attityder till användning av taktmaximen i begäranden – formell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att 9a) och 10a) ansågs som olämpliga uttryck. De flesta av svenska deltagarna tyckte att 9b) är ett olämpligt uttryck, medan kroatiska åsikter om 10b) gick isär, men många tyckte att det var lämpligt. Alla andra uttryck ansågs som lämpliga. Svenska och kroatiska svar skiljer sig inte väsentligt, men de lämpligaste uttrycken för svenska deltagarna var i tur och ordning 9f), 9g) och 9c), medan kroatiska deltagarna valde 10c), 10d) och 10f). Det betyder att i denna situation valde kroaterna mer informella uttryck än svenskarna gjorde.

8.4.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Erik är hos sin bästa vän. De är båda i trettioårsåldern. Erik är törstig och vill ha en öl. Erik:	Marko je kod najboljeg prijatelja u posjetu. Riječ je o dvojici tridesetogodišnjaka. Marko je žedan i volio bi popiti pivo. Marko:
11a) ”Hämta en öl!” (helt) olämpligt: 64.8 % (helt) lämpligt: 18.8 %	12a) „Daj mi donesi jedno pivo!“ (helt) olämpligt: 32.5 % (helt) lämpligt: 48.9 %

11b) ”Har du en öl?” (helt) olämpligt: 10.6 % (helt) lämpligt: 73.7 %	12b) „Imaš pivo?“ (helt) olämpligt: 8.5 % (helt) lämpligt: 79 %
11c) ”Kan jag få en öl?” (helt) olämpligt: 6.5 % (helt) lämpligt: 73.8 %	12c) „Mogu li dobiti jedno pivo?“ (helt) olämpligt: 10.8 % (helt) lämpligt: 70.5 %
11d) ”Snälla, kan jag få en öl?” (helt) olämpligt: 45.1 % (helt) lämpligt: 29.5 %	12d) „Molio bih te jedno pivo.“ (helt) olämpligt: 27.1 % (helt) lämpligt: 56.6 %
11e) ”Kan du vara så snäll och ge mig en öl?” (helt) olämpligt: 42.6 % (helt) lämpligt: 40.2 %	12e) „Lijepo bih te molio jedno pivo.“ (helt) olämpligt: 43.4 % (helt) lämpligt: 37.2 %
11f) ”Det är jättevarmt. Jag är så törstig!” (helt) olämpligt: 38.5 % (helt) lämpligt: 36.8 %	12f) „Stvarno je vruće. Kako sam žedan!“ (helt) olämpligt: 25.5 % (helt) lämpligt: 38 %

Tabell 10. Attityder till användning av taktmaximen i begäranden – informell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att 11a) var det olämpligaste uttrycket enligt svenskarna, medan nära hälften av kroaterna tyckte att 12a) var lämpligt. Deltagarna valde 11b)–12c) som de lämpligaste uttrycken. Svenska åsikter om 11d) gick isär, medan majoriteten av kroatiska deltagarna tyckte att 12d) är lämpligt. Åsikter om 11e)–12f) gick också isär och svar var mycket delade.

8.5. Taktmaximen i erbjudanden

8.5.1. Formell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Lisa är en tjugo år gammal student. På väg till lektionen börjar det plötsligt regna. Hon tar fram och fäller upp sitt paraply och ser en gammal kvinna som blir blöt. Lisa tycker ju synd om henne och erbjuder henne att dela paraplyet. Lisa:	Sanja je dvadesetogodišnja studentica. Krenula je na predavanje i odjednom počne padati kiša. Otvara kišobran i ugleda staricu koja kisne. Sažali se i predloži joj da podijele kišobran:

13a) ”Följ med mig under paraplyet!” (helt) olämpligt: 42.6 % (helt) lämpligt: 31.9 %	14a) „Odite sa mnom pod kišobran!“ (helt) olämpligt: 15.5 % (helt) lämpligt: 56.6 %
13b) ”Vill du följa med mig under paraplyet?” (helt) olämpligt: 22.1 % (helt) lämpligt: 59.8 %	14b) „Hoćete li sa mnom pod kišobran?“ (helt) olämpligt: 3.8 % (helt) lämpligt: 86 %
13c) ”Ursäkta, kan jag hjälpa dig? Vill du följa med mig under paraplyet?” (helt) olämpligt: 15.5 % (helt) lämpligt: 66.4 %	14c) „Oprostite, mogu li Vam pomoći? Hoćete li sa mnom pod kišobran?“ (helt) olämpligt: 10 % (helt) lämpligt: 72.1 %
13d) ”Ursäkta, frun, låt mig hjälpa dig! Kan jag bjuda dig att dela mitt paraply?” (helt) olämpligt: 55.7 % (helt) lämpligt: 34.4 %	14d) „Oprostite, gospođo, dopustite da Vam pomognem! Mogu li Vam ponuditi da podijelimo kišobran?“ (helt) olämpligt: 30.2 % (helt) lämpligt: 55 %

Tabell 11. Attityder till användning av taktmaximen i erbjudanden – formell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att de flesta av kroatiska deltagarna tyckte att alla uttryck på kroatiska var lämpliga, men de valde 14b) och 14c) som de lämpligaste uttrycken. Svenska deltagarna tyckte att 13b) och 13c) var lämpliga, men många tyckte att 13a) och 13d) var olämpliga.

8.5.2. Informell situation

Situationen i den svenska versionen	Situationen i den kroatiska versionen
Johanna är tjugotvå år gammal. Hennes tvillingsyster kommer på besök. Johanna erbjuder henne kakor som hon har bakat själv. Johanna:	Ivana ima dvadeset i dvije godine. U posjet joj je došla sestra blizanka. Ivana je nudi kolačima koje je sama ispekla. Ivana:
15a) ”Ta en kaka!” (helt) olämpligt: 7.3 % (helt) lämpligt: 77.1 %	16a) „Uzmi kolača!” (helt) olämpligt: 11.6 % (helt) lämpligt: 79.1 %

15b) ”Är du hungrig? Ta en kaka! Middagen kommer lite senare.” (helt) olämpligt: 10.7 % (helt) lämpligt: 74.6 %	16b) „Jesi gladna? Uzmi kolača, večera će malo kasnije.“ (helt) olämpligt: 6.1 % (helt) lämpligt: 84.5 %
15c) ”Är du hungrig? Var så god och ta en kaka!” (helt) olämpligt: 20.5 % (helt) lämpligt: 60.7 %	16c) „Jesi gladna? Izvoli, posluži se kolačima!“ (helt) olämpligt: 11.6 % (helt) lämpligt: 68.2 %
15d) ”Är du hungrig? Kan jag bjuda dig på kakorna jag bakade idag? Var så god och ta en!” (helt) olämpligt: 36.9 % (helt) lämpligt: 44.2 %	16d) „Jesi gladna? Mogu li te ponuditi kolačima koje sam ispekla? Izvoli, posluži se!“ (helt) olämpligt: 42.7 % (helt) lämpligt: 40.3 %

Tabell 12. Attityder till användning av taktmaximen i erbjudanden – informell situation

Om man tittar på resultaten av majoriteten, kan man säga att 15a)–16c) ansågs som lämpliga uttryck, medan åsikter om 15d) och 16d) gick isär.

8.6. Attityder till användning av taktmaximen – sammanfattning av resultaten

När det gäller begäranden visade resultaten att svenska deltagarna valde mer formella uttryck i båda situationerna, medan nära hälften av kroaterna tyckte att direkt begäran kunde fungera, men endast i den informella situationen.

När det gäller erbjudanden gav svenskarna och kroaterna liknande svar i den informella situationen, men skillnader mellan språken visades i den formella situationen – medan svenska deltagarna tyckte att både det direkta exemplet, dvs. 13a), och det mer formella exemplet på taktmaximen, dvs. 13d), var olämpliga, tyckte kroatiska deltagarna att 14a) och 14d) var lämpliga.

9. Sociodemografiska faktorer

Mellan både svenska och kroatiska deltagare fanns det liknande procenttalet av manliga och kvinnliga deltagare. Det största antalet deltagarna var mellan 24 och 29 år gamla (41.8 %

svenskarna och 62.8 % kroaterna) och det minsta antalet deltagarna var mellan 18 och 23 år gamla (26.2 % svenskarna och 13.9 % kroaterna). De flesta av deltagarna hade avslutat högskola eller universitet (77 % svenskarna och 79.1 % kroaterna). 24.5 % svenskarna och bara 6.2 % kroaterna nämnde andra modersmål i familjen. Det är klart att alla procenttalen av svenskarna och kroaterna var liknande, förutom procenttalet personer som nämnde andra modersmål i familjen, vilket förväntades eftersom enligt *Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske*⁶ uttalade 9.6 % kroatiska invånare sig som etnisk minoritet år 2011, även om de flesta av dem var födda i Kroatien, medan samma år rapporterade *Statistiska centralbyrån* att omkring 19,6 % svenska invånare hade utländsk bakgrund, dvs. de var antingen födda utomlands eller hade två utlandsfödda föräldrar.⁷

Undersökningen visade inga avsevärda skillnader mellan sociodemografiska grupper. Det måste emellertid påpekas att 26.1 % svenskarna som använde ödmjukhetsmaximen hade andra modersmål i familjen, vilket motsvarar genomsnittet, men eftersom deras svar kanske inte är representativa, kan det betyda att antalet svenska exempel på ödmjukhetsmaximen är ännu mindre. När det gäller forskning av attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen, fanns det ett fåtal personer med andra modersmål i familjen som svarade kontinuerligt annorlunda än majoriteten, vilket kan betyda att de andra språken verkligen hade påverkat deras svar, men eftersom det fanns bara få av dem kunde det inte ha en stor påverkan på sammanlagt resultaten.

10. Diskussion av resultaten

10.1. Ödmjukhetsmaximen

Även om svenskarna använde ödmjukhetsmaximen oftare än kroaterna, framkom den sällan i dessa situationer bland båda språken. Det kan betyda att den inte är särskilt viktig varken i svenskan eller i kroatiskan, men enligt resultaten kan man anta att den kanske är lite viktigare i svenskan. I så fall är det överraskande att kroaterna ansåg den som lämpligare än svenskarna, men det är möjligt att svenska deltagarna stödde varken skryt eller exemplen på

---

⁶http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html

⁷http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Riket/26040/#Fotnoter

ödmjukhetsmaximen vilka kanske ansågs som överdrivna eftersom de strävar efter måtta. De enda undantagen är exemplen på neutral anmärkning, vilket igen tyder på att svenskarna är måttliga eftersom de ansåg den mildaste formen av ödmjukhetsmaximen som lämplig. Bara kroatiska deltagarna använde skryt och de ansåg exemplen på det som lämpligare än svenska deltagarna gjorde. Man kan anta att svenskarna typiskt inte skryter, förmodligen eftersom de placerar ett högre värde på ödmjukhet.

10.2. Taktmaximen

I exemplen på begäranden valde svenska deltagarna mer formella uttryck, kanske eftersom taktmaximen verkligen är viktigare för svenska deltagarna eller eftersom kroaterna använder pronomen för att uttrycka sociala skillnader, medan svenskarna gör det inte. Till exempel, uttryck 9b) och 10b) är ganska direkta uttryck som var lämpligare för kroaterna, kanske eftersom i kroatiskan innehålls socialt avstånd och respekt mellan samtalspartner i användning av pronomen:

9b) ”Kan du stänga dörren?” (helt) olämpligt: 55.7 % (helt) lämpligt: 27.1 %	10b) „Možete li zatvoriti vrata?“ (helt) olämpligt: 27.1 % (helt) lämpligt: 44.2 %
--	--

Nära hälften av kroaterna tyckte att direkt begäran i den informella situationen, dvs. uttryck 12a), kunde fungera, som kanske betyder att kroatiska deltagarna känner sig mer bekväma att vara så direkta med en vän.

I exemplen på erbjudanden gav svenskarna och kroaterna liknande svar i den informella situationen, men skillnader mellan språken visades i den formella situationen där kroatiska deltagarna tyckte att både det direkta exemplet, dvs. uttryck 14a), och det mer formella exemplet på taktmaximen, dvs. uttryck 14d), var lämpliga, medan många av svenska deltagarna tyckte att 13a) och 13d) var olämpliga. Uttryck 13b) och 14b) är också ganska direkta och 14b) ansågs som lämpligare än 13b). Man kan anta att de direkta exemplen var lämpligare för kroaterna antingen eftersom kroaterna verkligen är mer direkta eller eftersom de använder pronomen för att uttrycka sociala skillnader. Om de verkligen är mer direkta, betyder det inte att de är mindre taktfulla, eftersom Leech (1985: 109) sade att vid

kommissiver (t.ex. erbjudanden) används imperativ som taktmaximen för att minska risken för mottagaren att vägra, vilket är artigt i detta fall. Alltså, både 13a) och 14a) samt 13d) och 14d) kan indikera taktmaximen, och eftersom bara 13a) och 13d) ansågs som lämpliga kan det betyda att taktmaximen verkligen är viktigare för kroaterna än för svenskarna, men inte nödvändigtvis. Det är också möjligt att svenska deltagarna ansåg 13a) som alltför direkt och 13d) som alltför formellt eftersom de strävar efter måtta. Alla uttrycken från den formella situationen ansågs vara lämpligare i kroatiskan. Det kan betyda att erbjudande är en ganska viktig talakt för kroaterna, kanske eftersom det är ett exempel på positiv artighet, där talaren försöker erkänna mottagaren som en gruppmedlem och vara intresserad av mottagarens behov, och kroaterna sägs vara gästfria (Novak Milić 2014: 357) och placerar möjligtvis ett högre värde på generositetsmaximen liksom andra kulturer från Medelhavsområdet, som tidigare sagts.

10.3. Undersökningens slutsatser

Syftet med denna studie var att göra kontrastiv analys av taktmaximen och ödmjukhetsmaximen i svenskan och kroatiskan i avsikt att studera om de kulturella skillnaderna mellan svenskarna och kroaterna återspeglas i språk, som är viktigt för att undvika förödmjukelser och konflikter i samtal och främja interkulturell kommunikation. Resultaten visade att svenskarna typiskt inte skryter och lite oftare använder ödmjukhetsmaximen än kroaterna, som är förväntat eftersom ödmjukhet är specifik för svensk mentalitet, men kroaterna ansåg den som lämpligare än svenskarna gjorde. När det gäller taktmaximen visade resultaten att i exemplen på begäranden valde svenska deltagarna mer formella uttryck, som var också förväntat eftersom den svenska kulturen är särskilt konfliktundvikande, medan i exemplen på erbjudanden i den formella situationen ansåg kroaterna några uttryck med taktmaximen som lämpliga, medan svenskarna tyckte att de var olämpliga. Förklaringar av avvikelser från förväntade resultat kan vara att kroaterna ansåg ödmjukhetsmaximen och taktmaximen i exemplen på erbjudanden i den formella situationen som lämpligare än svenskarna gjorde antingen eftersom de verkligen var viktigare för kroatiska deltagarna i dessa situationer eller eftersom svenska deltagarna strävar efter måtta. Det finns flera tecken som tyder på att svenskarna är måttliga:

- när det gäller ödmjukhetsmaximen stödde de varken skryt eller exemplen på ödmjukhetsmaximen vilka kanske kunde anses som överdrivna, utom exemplen på neutral anmärkning, som är den mildaste formen av ödmjukhetsmaximen och ansågs vara lämpligare mellan svenska deltagarna;
- när det gäller taktmaximen i exemplen på erbjudanden i den formella situationen stödde svenska deltagarna varken det direkta exemplet eller det mer formella exemplet på taktmaximen, vilket kanske ansågs som alltför formellt.

Barinaga (1999: 7–8) anför att i den svenska kulturen finns ett behov av balans mellan individen och kollektivet, mellan personlig frihet och socialt ansvar, mellan informella relationer och formellt uttryck av respekt för de andra, samt det ständiga dilemmat om att uttrycka sina känslor eller undvika öppen konflikt genom kompromisser och konsensus. Man vill inte vara påstridig och försöker undvika konflikt, och därför förbinder författaren detta behov av balansen med konfliktundvikande och Jantelagen och säger att svenskarna lever under mottot ”Lagom är bäst!”, som betyder att de lever måttligt.

Om taktmaximen är viktigare i svenskan än i kroatiskan, innebär det inte nödvändigtvis att svenskarna är mer taktfulla, förklaringen kan också vara att i svenskan är nivån på takt ett tecken på respekt eftersom sociala skillnader inte kan uttryckas på andra sätt (t.ex. med pronomen, som i kroatiskan). Undersökningen gav resultat som skulle kunna stöda denna förklaring: kroaterna valde mer direkta uttryck både i exemplen på begäranden och i exemplen på erbjudanden i den formella situationen.

Undersökningen erbjuder också andra slutsatser som var inte dess föremål: om behovet av maximerna och om påverkan av några andra faktorer på resultaten.

I exemplen på ursäkter och svar på komplimanger framkom ödmjukhetsmaximen sällan, och uttrycken utan ödmjukhetsmaximen ansågs nästan alltid som lämpligare än uttrycken med den. Det kan betyda att ödmjukhetsmaximen inte spelar någon stor roll på båda språken. Resultaten visade att både begäranden och erbjudanden kräver taktmaximen, och därför verkar det som om taktmaximen är viktigare än ödmjukhetsmaximen på båda språken.

Undersökningen visade hur resultat kan skilja sig mellan formella och informella situationer, vilket bestyrker att samtalspartners sociodemografiska egenskaper har en viktig roll i användning av artighetsmarkörer. Till exempel:

- när det gäller ödmjukhetsmaximen i exemplen på ursäkter använde deltagarna svar där skuld erkändes bara i den formella situationen, förmodligen eftersom det sociala avståndet var större, medan i den informella situationen hade människor inte behov av att underordna sig så mycket, och detta kunde också vara orsaken att ödmjukhetsmaximen var lite lämpligare i den formella situationen i svenskan;
- i exemplen på svar på komplimanger användes ödmjukhetsmaximen något oftare i den informella situationen: förmodligen undvek deltagarna ödmjukhetsmaximen i den formella situationen eftersom de försökte göra ett gott intryck på sin chef och se bra ut framför honom/henne, och detta kunde också vara anledningen att några deltagare svarade genom att återgälda komplimangen och att svenska deltagarna oftare använde positiv anmärkning om sig själv i den formella än i den informella situationen; ödmjukhetsmaximen ansågs vara lämpligare också i den informella situationen: deltagarna tyckte möjligen att i den formella situationen borde man undvika ödmjukhetsmaximen eftersom den kan låta alltför överdriven till främlingar; skryt användes lite oftare i den informella situationen, kanske eftersom det sociala avståndet var mindre och människor kände sig fria att svara spontant, och detta kunde också vara orsaken att skryt ansågs som lämpligare i den informella situationen;
- i exemplen på båda talakterna var taktmaximen lämpligare i den formella situationen på båda språken, möjligen eftersom det sociala avståndet var större, medan i den informella situationen behövdes taktmaximen inte så mycket och den kunde låta alltför överdriven.

För att sammanfatta kan man säga att mestadels används maximerna oftare och anses som lämpligare i formella situationer, som är förväntat på grund av större socialt avstånd, men ibland händer det också i informella situationer (t.ex. i exemplen på svar på komplimanger). Man kan spekulera att ibland låter maximerna alltför formella i formella situationer och därför anses vara lämpligare i informella situationer.

Undersökningen visade också att typen av talakt har påverkan på resultat: den kan ibland påverka skillnader mellan resultat på olika språk, t.ex. eftersom erbjudande är ett exempel på

positiv artighet, är den kanske viktigare för kroaterna, vilka sägs vara gästfria och placerar möjligtvis ett högre värde på generositetsmaximen liksom andra kulturer från Medelhavsområdet. Därför ansågs kanske alla uttrycken från den formella situationen som lämpligare i kroatiskan.

11. Avslutning

Syftet med denna studie var att göra kontrastiv analys av taktmaximen och ödmjukhetsmaximen i svenskan och kroatiskan i avsikt att studera om de kulturella skillnaderna mellan svenskarna och kroaterna återspeglas i språk, som är viktigt för att undvika förödmjukelser och konflikter i samtal och främja interkulturell kommunikation.

Resultaten visade att det inte finns några stora skillnader mellan två språk, men det märktes vissa avvikelser. Man kan sluta sig att svenskarna typiskt inte skryter och lite oftare använder ödmjukhetsmaximen än kroaterna, som är förväntat eftersom ödmjukhet är specifik för svensk mentalitet. När det gäller taktmaximen visade resultaten att i exemplen på begäranden valde svenska deltagarna mer formella uttryck, som var också förväntat eftersom den svenska kulturen är särskilt konfliktundvikande. Kroaterna ansåg ödmjukhetsmaximen och taktmaximen i exemplen på erbjudanden i den formella situationen som lämpligare än svenskarna gjorde antingen eftersom de verkligen var viktigare för kroatiska deltagarna i dessa situationer eller eftersom svenska deltagarna strävar efter måtta. Men om taktmaximen är viktigare i svenskan än i kroatiskan, innebär det inte nödvändigtvis att svenskarna är mer taktfulla, förklaringen kan också vara att i svenskan är nivån på takt ett tecken på respekt eftersom sociala skillnader inte kan uttryckas på andra sätt (t.ex. med pronomen, som i kroatiskan). Resultaten kan vara en följd av kulturella särdrag, även om de är bara stereotyper, mycket förenklade koncept eller övertygelser, men de kan hjälpa att förklara några skillnader mellan olika kulturer och därför bör man vara försiktig i interkulturell kommunikation.

Undersökningen erbjuder också andra slutsatser som var inte dess föremål: taktmaximen verkar vara viktigare än ödmjukhetsmaximen på båda språken; samtalspartners sociodemografiska egenskaper har en viktig roll i användning av artighetsmarkörer och därför används maximerna oftare och anses som lämpligare i formella situationer på grund av större socialt avstånd, men ibland händer det också i informella situationer, kanske eftersom

maximerna kan låta alltför formella i formella situationer och därför anses vara lämpligare i informella situationer; typen av talakt har påverkan på skillnader mellan resultat på olika språk.

Källförteckning

Litteratur

Aston, Guy (1995). "Say thank you: some pragmatic constraints in conversational closings". I: McCarthy, Michael & Lantolf, James P. *Applied linguistics* 16. New York: Oxford University Press, sid. 57–86.

Barinaga, Ester (1999). *Swedishness through lagom: Can words tell us anything about a culture?* Stockholm: The Centre for Advanced Studies in Leadership, Stockholm School of Economics.

Blum-Kulka, Shoshana (1992). "The metapragmatics of politeness in Israeli society". I: Watts, Richard J. m.m. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, sid. 255–280.

Brown, Penelope & Levinson, Stephen C. (1994). *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge / New York: Cambridge University Press.

Cooperman, David (2004). "Foreword". I: Daun, Åke. *Swedish mentality*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, sid. vii.

Dahllöf, Mats (1999). *Språklig betydelse: en introduktion till semantik och pragmatik*. Lund: Studentlitteratur.

Djilas, Aleksa (1991). *The contested country: Yugoslav unity and communist revolution, 1919-1953*. Cambridge: Harvard University Press.

Goffman, Erving (1982). *Interaction ritual: essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon Books.

Goldstein, Ivo (1999). *Croatia: A History*. London: Hurst & Co.

Held, Gudrun (1992). "Politeness in linguistic research". I: Watts, Richard J. m.m. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, sid. 131–154.

Holmes, Janet (2001). *An introduction to sociolinguistics*. Harlow: Longman.

Janney, Richard W. & Arndt, Horst (1992). "Intracultural tact versus intercultural tact". I: Watts, Richard J. m.m. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, sid. 21–42.

Kummer, Manfred (1992). "Politeness in Thai". I: Watts, Richard J. m.m. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, sid. 325–336.

Leech, Geoffrey N. (1985). *Principles of pragmatics*. London / New York: Longman.

Mills, Sara (2011). "Discursive approaches to politeness and impoliteness". I: Kecskes, Istvan m.m. *Discursive approaches to politeness*. Berlin: De Gruyter Mouton, sid. 19–56.

Novak Milić, Jasna (2014). „Hrvatska svakidašnjica“. I: Udier, Sanda Lucija. *Hrvatska na prvi pogled: udžbenik hrvatske kulture*. Zagreb: Filozofski fakultet, sid. 338–361.

Ogiermann, Eva (2009). *On apologising in negative and positive politeness cultures*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Semin, Gün R. & Fiedler, Klaus (1996). *Applied social psychology*. London / Thousand Oaks / New Delhi: SAGE Publications.

Todorova, Maria (2009). *Imagining the Balkans*. New York: Oxford University Press.

Werkhofer, Konrad T. (1992). "Traditional and modern views: the social constitution and the power of politeness". I: Watts, Richard J. m.m. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, sid. 155–202.

Andra källor

Bergqvist, Thérèse (2009). *Compliment responses among native and non-native English speakers. Evidence of pragmatic transfer from Swedish into English*. på <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:291576/FULLTEXT01.pdf>

Daun, Åke (1993). *Modern och anspråkslös. Mentalitet och självstereotyper bland svenskar*. på <http://dpc.uba.uva.nl/cgi/t/text/get-pdf?c=tvsv;idno=1401a03>.

Gilliland, Mary Katherine (2006). *Croatia*. på <http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Croatia.html>.

Seignovet, Romain (2012). *European stereotypes*. på <http://europeisnotdead.com/video/images-of-europe/european-stereotypes/>.

Ruhi, Şükriye (2006). *Politeness in compliment responses: a perspective from naturally occurring exchanges in Turkish*. på http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Flanguage.net%2Fjournals%2Findex.php%2Fpragmatics%2Farticle%2Fdownload%2F502%2F431%3Forigin%3Dpublication_detail&ei=hS1eU9X1BOWWyQOnq4DAAQ&usg=AFQjCNGGIYnjfibb0wL1HrEJnfFZBjq67w&bvm=bv.65397613,d.bGQ.

Woodward, Susan L. (1991). *Yet another round of quarrelsome Balkan behavior: Yugoslavia: Civil disorder is continuation of a constitutional debate that began in 1919. By force of example, we can give "democrats" the edge*. på http://articles.latimes.com/1991-03-24/opinion/op-1216_1_civil-disorder.

http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html

http://www.mspm.hr/novosti/vijesti/nacionalni_program_za_mlade_za_razdoblje_od_2014_d_o_2017_godine

http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Riket/26040/#Fotnoter

Bilaga 1

Nedan finns en rad olika situationer. Försök att föreställa dig hur du skulle reagera, dvs. vad du skulle säga i en viss situation. Svara spontant, utan att tänka för mycket och skriv ner det som du tänker på först. Använd gärna dagligt tal i de situationer som kräver det. Om det finns situationer där du inte skulle säga något alls eller om du skulle använda en gest, ange detta.

1. Du stoppar en person på gatan som du misstagit för en vän, men det är faktiskt en något äldre person. Vad skulle du säga i denna situation?
2. En nära vän har bett dig att ringa honom om tio minuter. Du glömde detta då du var mycket upptagen. Vad skulle du säga när ni äntligen hörs?
3. Du har hållit en presentation inför dina arbetskamrater som du är nöjd med. Efter presentationen kommer chefen och berömmar dig: "Mycket bra gjort!" Hur skulle du reagera?
4. Du har bakat en pizza till middag och din vän berömmar den: "Pizzan var fantastisk! Du måste fixa den igen en gång!" Hur skulle du svara?

Nedan finns en rad olika situationer. Föreställ dig att du observerar dessa situationer. Med varje situation finns det ett flertal uttryck som skulle kunna användas av den nämnda personen. Du ska värdera lämpligheten av varje uttryck med hjälp av skalan, där siffrorna bär följande innebörder:

1 = helt olämpligt uttryck

2 = delvis olämpligt uttryck

3 = varken lämpligt eller olämpligt uttryck

4 = delvis lämpligt uttryck

5 = helt lämpligt uttryck.

I vissa situationer kan alla uttryck verka lämpliga, men om några uttryck låter mer naturliga än andra eller om du tycker att de används oftare, märk dem med en större siffra. Andra uttryck kan verka helt olämpliga, t.ex. om de är för formella eller inte tillräckligt formella. Dessa uttryck kan du märka med en mindre siffra.

1. Johan är arton år gammal. Han sitter på ett kafé och fikar. På väg till toaletten råkar han stöta till servitrisen som är en gammal dam så att hon spiller ut ett glas vatten. Johan:

- a) Oj, förlåt mig!
- b) Oj, förlåt mig! Det var inte meningen.
- c) Oj, förlåt mig! Jag är så klumpig!
- d) Oj, förlåt mig! Jag krossar alltid något!

2. Elin är tjugoåttio år gammal och har varit hos en nära väninna. På vägen hem inser Elin att hon har glömt sina nycklar. Hon kommer tillbaka för att hämta dem. Elin:

- a) Sorry, jag glömde nycklarna.
- b) Sorry, jag hade så bråttom så att jag glömde nycklarna.
- c) Sorry, jag glömde nycklarna. Jag är så korkad!
- d) Sorry, jag glömde nycklarna. Jag är så dum!

3. David är en trettio år gammal gitarrist och spelar i ett band som har en spelning. Efter spelningen kommer en äldre man fram och berömmar bandet: "Ni spelade fantastiskt! Bra jobbat!" David:

- a) Tack!
- b) Tack så jättemycket, vad roligt att du tycker om oss!
- c) Det vet jag, tack.
- d) Tycker du det? Tack!
- e) Tack, men vi har mycket att jobba på också.
- f) Tja, det var väl inte så speciellt.
- g) Eh, nej då.

4. Maria, trettiofem år gammal, har lagat en läcker middag till sina vänner. Efter middagen ger en väninna henne beröm: "Middagen var utsökt! Du är en utmärkt kock!" Maria:

- a) Tack!
- b) Tack så jättemycket, vad kul att höra!

- c) Tack, jag vet.
- d) Tycker du verkligen det?
- e) Tack, men jag är faktiskt ingen bra kock, jag lärde mig receptet på nätet.
- f) Nej, det var inte så speciellt.
- g) Åh, nej då.

5. Peter är tjugofem år gammal och jobbar i en affär. En fyrtio år gammal kund går in i affären utan att stänga dörren efter sig. Peter:

- a) Stäng dörren!
- b) Kan du stänga dörren?
- c) Ursäkta, kan du stänga dörren?
- d) Skulle du kunna stänga dörren?
- e) Stäng dörren, är du snäll.
- f) Kan du vara snäll och stänga dörren?
- g) Skulle du vilja vara så vänlig att stänga dörren?

6. Erik är hos sin bästa vän. De är båda i trettioårsåldern. Erik är törstig och vill ha en öl. Erik:

- a) Hämta en öl!
- b) Har du en öl?
- c) Kan jag få en öl?
- d) Snälla, kan jag få en öl?
- e) Kan du vara så snäll och ge mig en öl?
- f) Det är jättevarmt. Jag är så törstig!

7. Lisa är en tjugo år gammal student. På väg till lektionen börjar det plötsligt regna. Hon tar fram och fäller upp sitt paraply och ser en gammal kvinna som blir blöt. Lisa tycker ju synd om henne och erbjuder henne att dela paraplyet:

- a) Följ med mig under paraplyet!
- b) Vill du följa med mig under paraplyet?
- c) Ursäkta, kan jag hjälpa dig? Vill du följa med mig under paraplyet?
- d) Ursäkta, frun, låt mig hjälpa dig! Kan jag bjuda dig att dela mitt paraply?

8. Johanna är tjugotvå år gammal. Hennes tvillingsyster kommer på besök. Johanna erbjuder henne kakor som hon har bakat själv. Johanna:

- a) Ta en kaka!
- b) Är du hungrig? Ta en kaka! Middagen kommer lite senare.
- c) Är du hungrig? Var så god och ta en kaka!
- d) Är du hungrig? Kan jag bjuda dig på kakorna jag bakade idag? Var så god och ta en!

Bilaga 2

Pred Vama je niz različitih situacija. Pokušajte zamisliti kako biste reagirali, odnosno, što biste rekli u određenoj situaciji. Odgovarajte spontano, bez puno razmišljanja, i zapišite što Vam prvo padne na pamet. Slobodno koristite svakodnevni govor u situacijama koje to zahtijevaju. Ako smatrate da u određenim situacijama ne biste rekli ništa, ili biste upotrijebili neku gestu, molim Vas da to naznačite.

1. Na ulici zaustavljate prolaznika misleći da je prijatelj. U tom trenu uočavate da je riječ o nešto starijoj osobi. Što biste joj rekli u toj situaciji?

2. Bliski prijatelj Vas je zamolio da ga nazovete za 10 minuta. Imali ste puno posla i zaboravili ste. Što biste mu rekli kad se konačno čujete?

3. Održali ste prezentaciju pred kolegama s posla i zadovoljni ste postignutim. Nakon prezentacije Vaš Vas poslodavac pohvali: „Zaista ste to dobro odradili!“ Kako biste reagirali?

4. Prijatelj je pohvalio pizzu koju ste ispekli za večeru: „Pizza je bila super! Morat ćemo ponoviti!“ Kako biste mu odgovorili?

Pred Vama se nalazi niz različitih situacija. Zamislite da se u tim situacijama nađete kao promatrač. Uz svaku je ponuđeno više izraza koje bi navedena osoba mogla upotrijebiti u opisanoj situaciji. Molimo Vas da procijenite koliko je prema Vašem mišljenju određeni izraz primjeren koristeći se skalom, gdje brojke nose sljedeća značenja:

1 = u potpunosti neprimjeren izraz

2 = djelomično neprimjeren izraz

3 = niti primjeren niti neprimjeren izraz

4 = djelomično primjeren izraz

5 = u potpunosti primjeren izraz.

U nekim situacijama će Vam se možda svi izrazi činiti primjerenima, no ako Vam neki od njih zvuče prirodnije ili smatrate da se češće koriste, označite ih većom brojkom. Drugi Vam se izrazi možda neće činiti nimalo primjerenima, npr. ako su preformalni ili nedovoljno formalni, pa ih označite manjom brojkom.

1. Davor je osamnaestogodišnji mladić. Sjedi u kafiću i pije kavu. Kad krene prema wc-u, slučajno okrzne konobaricu koja prolije čašu vode. Riječ je o starijoj gospođi. Davor:

a) Ajme, oprostite!

b) Ajme, oprostite! Nije bilo namjerno.

c) Ajme, oprostite! Baš sam nespretan!

d) Ajme, oprostite! Uvijek nešto razbijem!

2. Maja ima dvadeset i osam godina. Bila je u posjetu kod bliske prijateljice. Na odlasku shvati da je zaboravila ključeve, pa se vrati po njih. Maja:

a) Sorry, zaboravila sam ključeve.

b) Sorry, zaboravila sam ključeve. Žurila sam se!

c) Sorry, zaboravila sam ključeve. Baš sam smotana!

d) Sorry, zaboravila sam ključeve. Kako sam glupa!

3. Miro je tridesetogodišnji gitarist u bendu koji nastupa večeras. Nakon koncerta prilazi mu stariji gospodin i pohvali ga: „Izvršno ste svirali! Svaka čast!“ Miro:

a) Hvala!

b) Hvala puno, baš super što Vam se sviđa!

c) Znam, hvala.

d) Mislite? Hvala!

e) Hvala, no moramo još puno vježbati.

f) Ma nije bilo ništa posebno.

g) Ma ne...

4. Marija ima trideset i dvije godine. Pripremila je ukusnu večeru za svoje najbliže prijatelje. Nakon objeda prijateljica je pohvali: „Večera je bila odlična! Stvarno dobro kuhaš!“ Marija:

a) Hvala!

b) Hvala ti puno, baš mi je drago čuti!

c) Znam, hvala.

d) Stvarno to misliš?

e) Hvala, al' nisam ti ja baš neka kuharica, samo sam našla recept na internetu.

f) Ma daj, nije bilo ništa posebno.

g) Ma ne...

5. Petar je dvadesetpetogodišnjak koji radi kao prodavač u trgovini. U trgovinu ulazi četrdesetogodišnji kupac i ostavlja vrata otvorena. Petar:

a) Zatvorite vrata!

b) Možete li zatvoriti vrata?

- c) Oprostite, možete li zatvoriti vrata?
- d) Biste li mogli zatvoriti vrata?
- e) Budite ljubazni i zatvorite vrata.
- f) Biste li bili tako ljubazni i zatvorili vrata?
- g) Biste li htjeli biti toliko ljubazni da zatvorite vrata?

6. Marko je kod najboljeg prijatelja u posjetu. Riječ je o dvojici tridesetogodišnjaka. Marko je žedan i volio bi popiti pivo. Marko:

- a) Daj mi donesi jedno pivo!
- b) Imaš pivo?
- c) Mogu li dobiti jedno pivo?
- d) Molio bih te jedno pivo.
- e) Lijepo bih te molio jedno pivo.
- f) Stvarno je vruće. Kako sam žedan!

7. Sanja je dvadesetogodišnja studentica. Krenula je na predavanje i odjednom počne padati kiša. Otvara kišobran i ugleda staricu koja kisne. Sažali se i predloži joj da podijele kišobran:

- a) Odite sa mnom pod kišobran!
- b) Hoćete li sa mnom pod kišobran?
- c) Oprostite, mogu li Vam pomoći? Hoćete li sa mnom pod kišobran?
- d) Oprostite, gospodo, dopustite da Vam pomognem! Mogu li Vam ponuditi da podijelimo kišobran?

8. Ivana ima dvadeset i dvije godine. U posjet joj je došla sestra blizanka. Ivana je nudi kolačima koje je sama ispekla. Ivana:

- a) Uzmi kolača!
- b) Jesi gladna? Uzmi kolača, večera će malo kasnije.

c) Jesi gladna? Izvoli, posluži se kolačima!

d) Jesi gladna? Mogu li te ponuditi kolačima koje sam ispekla? Izvoli, posluži se!

Innehåll

1. Inledning.....	1
2. Artighetsmarkörer.....	1
3. Pragmatik och talakter.....	2
4. Översikt på tidigare studier om artighet.....	3
4.1. Erving Goffman och Paul Grice.....	3
4.2. Penelope Brown och Stephen Levinson.....	4
4.3. Geoffrey Leech.....	5
5. Kulturella skillnader.....	9
6. Undersökningens syfte och struktur.....	10
6.1. Syfte.....	10
6.2. Material.....	11
6.2.1. Användning av ödmjukhetsmaximen.....	12
6.2.2. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen.....	12
6.2.2.1. Ödmjukhetsmaximen.....	13
6.2.2.2. Taktmaximen.....	13
6.3. Deltagarna.....	14
6.4. Möjliga problem.....	14
7. Användning av ödmjukhetsmaximen – kontrastiv analys av insamlade uppgifter.....	15
7.1. Ödmjukhetsmaximen i ursäkter.....	15
7.1.1. Formell situation.....	15

7.1.2. Informell situation.....	16
7.2. Ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger.....	17
7.2.1. Formell situation.....	17
7.2.2. Informell situation.....	19
7.3. Användning av ödmjukhetsmaximen – sammanfattning av resultaten.....	21
8. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen och taktmaximen – kontrastiv analys av insamlade uppgifter.....	21
8.1. Ödmjukhetsmaximen i ursäkter.....	22
8.1.1. Formell situation.....	22
8.1.2. Informell situation.....	23
8.2. Ödmjukhetsmaximen i svar på komplimanger.....	24
8.2.1. Formell situation.....	24
8.2.2. Informell situation.....	25
8.3. Attityder till användning av ödmjukhetsmaximen – sammanfattning av resultaten.....	27
8.4. Taktmaximen i begäranden.....	27
8.4.1. Formell situation.....	27
8.4.2. Informell situation.....	28
8.5. Taktmaximen i erbjudanden.....	29
8.5.1. Formell situation.....	29
8.5.2. Informell situation.....	30
8.6. Attityder till användning av taktmaximen – sammanfattning av resultaten.....	31
9. Sociodemografiska faktorer.....	31
10. Diskussion av resultaten.....	32

10.1. Ödmjukhetsmaximen.....	32
10.2. Taktmaximen.....	33
10.3. Undersökningens slutsatser.....	34
11. Avslutning.....	37
Källförteckning.....	39
Bilaga 1.....	42
Bilaga 2.....	45

Rad govori o utjecaju specifičnosti određene kulture na upotrebu jezika, konkretno, na jezičnu upotrebu pristojnosti. Pristojnost je važan preduvjet za uspješnu ljudsku komunikaciju, i njezina se jezična upotreba proučava kako bismo poboljšali suradnju među pripadnicima društva, što je posebno važno pri interkulturalnoj komunikaciji. Osoba koja se koristi stranim jezikom suočava se s teškom zadaćom pri usvajanju odgovarajućih načina izražavanja jezičnih funkcija, pa tako i govornih činova, zbog čega je potrebno biti svjestan sličnosti i razlika između materinjeg i stranog jezika kako bismo pridonijeli skladu između sugovornika različitih kultura. Rad se temelji na Leechovoj teoriji o principu pristojnosti, koji obuhvaća šest maksima: maksimu takta, velikodušnosti, odobravanja, skromnosti, suglasnosti i simpatije. Njima se smanjuje broj neuljudnih izraza i povećava broj uljudnih izraza. U svrhu istraživanja utjecaja specifičnosti određene kulture na upotrebu jezika provedena je anketa među govornicima švedskog i hrvatskog. Uspoređivani su upotreba maksime skromnosti te stavovi o upotrebi maksima skromnosti i takta u švedskom i hrvatskom kako bi se utvrdilo odražavaju li se razlike među kulturama i u jeziku, što je važno osvijestiti radi bolje interkulturalne komunikacije.